

Svanholmen 1,

Antikvarisk konsekvensanalys
inför ny detaljplan

Christina Andersson

2019-10-21, reviderad 2019-11-15 samt 2020-06-01

Fastighet: Svanholmen 1

Adress: Vårbergsvägen

Stadsdel: Skärholmen

Kommun: Stockholm

Kulturhistorisk klassificering: Befintlig bebyggelse utgörs av Vårbergs f.d. sjukhusanläggning/vårdhem (Svanholmen 1) som uppfördes på 1960-talet, omgiven av grönområde med park. Fastigheten är markerad med grönt på gällande klassificeringskarta, vilket innebär ett högt kulturhistoriskt värde och att bebyggelsen är särskilt värdefull ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. Stadsmuseet inventerade och klassificerade Vårbergs sjukhusanläggning 2006.

Gällande detaljplan: Svanholmen 1 ingår i stadsplan för Vårbergs sjukhem m.fl. i stadsdelen Vårberg, laga kraft 1967-06-16 (OL 6879).

Lagskydd: För befintlig bebyggelse inom Svanholmen 1, *Vårbergs sjukhem*, gäller Plan- och bygglagen: 8:13§ 8:14§ samt 8:17§.

Bakgrund: Fastigheten Svanholmen 1 ingår i ett större planförslag som berör stadsdelarna Vårberg och Skärholmen. Enligt ny plan för Svanholmen 1 föreslås uppförande av fyra nya flerbostadshus utmed Vårbergsvägen, samt ett garage i anslutning till befintlig byggnad.

Beställare: Bolite Bostäder AB, genom Erik Westerlund.

Sammanställning: Christina Andersson, certifierad som sakkunnig kontrollant av kulturvärden enligt PBL och Boverkets föreskrifter och allmänna råd.

Stiftelsen Kulturmiljövård, Stora Gatan 41, 722 12 Västerås.

Telefon: 073-810 80 41, christina.andersson@kmmd.se

Syfte: Att granska tidigare utredningar och göra en antikvarisk bedömning / konsekvensanalys angående förslag om uppförande av fyra nya bostadshus samt garage inom Svanholmen 1.

Tidigare utredningar: *Svanholmen 1. Antikvarisk förundersökning och känslig- och tålighetsanalys* framtagen av Tyréns 2017-06-28 samt *Svanholmen 1. Antikvarisk konsekvensanalys. Detaljplan för Vårbergsvägen, del av fastigheten Skärholmen 2:1* framtagen av Tyréns 2017-08-28.

Bild 1. Utdrag ur klassificeringskarta.

Gällande klassificeringskarta. Även fornlämningar är markerade i kartan.

Vårbergs f.d. annexsjukhus i kv. Svanholmen 1, uppfördes 1969–1970 efter ritningar av Erwin Pütsep.

Lamellhusområdet norr om Vårbergsvägen är också grönklassat och uppfört vid samma tid.

Innehåll

Inledning	4
Bakgrund/Planer.....	4
Tidigare antikvariska utredningar/synpunkter	6
Känslig- och tålighetsanalys.....	6
Antikvariskt yttrande	7
Miljonprogrammets estetik.....	7
Vårbergs arkitektur.....	8
Den f.d. sjukhusanläggningen.....	9
Förslag på nya flerbostadshus och garage	9
Besök på plats.....	13
Bedömningsgrader vid konsekvensanalys.....	16
Konsekvensanalys.....	16
Sammantaget.....	17
Referenser/Underlag	19
Bildbilaga	20
Exempel på moderna hus med skiffer.....	20

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har fått i uppdrag av Bolite Bostäder AB att utföra en antikvarisk konsekvensanalys för fastigheten Svanholmen 1, i stadsdelen Vårberg söder om Stockholm. Stadsdelen Vårberg uppfördes under 1960-talet som en del av miljonprogrammet. Uppförandet av bostäder och centrum påbörjades 1965 och stadsdelen var i princip färdigbyggd 1970. Vid samma tid planerades och uppfördes även stadsdelarna Skärholmen, Sättra och Bredäng. Enligt framtaget förslag förtätas fastigheten Svanholmen 1, med fyra nya flerfamiljshus utmed Vårbergsvägen samt ett garage i anslutning till befintlig byggnad. Vårbergs f.d. sjukhusanläggning/sjukhem skall enligt gällande förslag bevaras i sin helhet.

Bild 2. Översiktsbild över området. Källa: Google Maps, sidan besöktes 2019-10-14.

Bakgrund/Planer

Det växande behovet av bostäder i Stockholm innebär förtätning och utbyggnad i både city och stadens ytterstad. I stadsutvecklingsprojektet Fokus Skärholmen som omfattar stadsdelarna Vårberg, Skärholmen, Sättra och Bredäng är målet att bygga cirka 4 000 bostäder fram till 2030.¹

För närvarande pågår arbetet med att förtäta området med ny bebyggelse utmed Vårbergsvägen. Svanholmen 1 ingår i ett större planförslag som berör stadsdelarna Vårberg och Skärholmen. Planförslaget omfattar ett område utmed Vårbergsvägen och Svanholmsvägen.

Syftet med planen (Detaljplan för Vårbergsvägen, del av fastigheten Skärholmen 2:1 m.fl. i stadsdelarna Vårberg och Skärholmen, S-Dp 2016-15393) är att möjliggöra mellan 1 200 – 1 400 nya bostäder, varav cirka 210 i Stockholmshus, en ny F-9 skola för cirka 900 elever, två nya förskolor, en utbyggd förskola samt vård- och omsorgsboenden.²

Visionen för planförslaget är att skapa en ny sammanhållen årsring längs Vårbergsvägen som utgår från befintliga kvalitéer, men som också tillför nya som saknas i området. Strukturen har formats för att skapa ett ramverk av olika typer av offentliga och privata rum, anpassade till platsens förutsättningar genom att omvandla Vårbergsvägen från en gles matargata till en mer stadsmässig gata med en mer allsidig boendemiljö i form av bostäder, publika lokaler och offentliga platser som förenas.³ Stockholms stads projekt "Fokus Skärholmen" tog hem Sveriges Arkitekters pris för bästa plan 2019. Priset delades ut i mars 2020.⁴

¹ <https://vaxer.stockholm/globalassets/projekt/skarholmen-sdo/fs-generella-planer-160712.pdf>

² Stockholms stad. Samrådshandling dnr 2016-15393

³ Stockholms stad. Samrådshandling dnr 2016-15393

⁴ <https://arkitekten.se/nyheter/planpriset-till-fokus-skarholmen/>

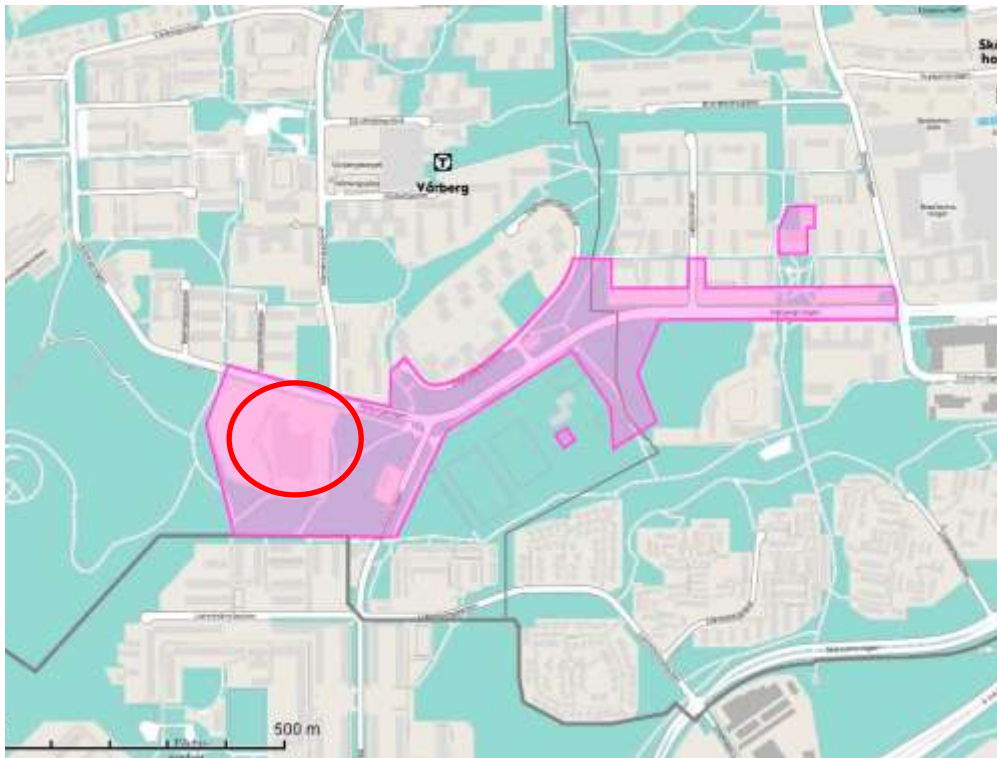

Bild 3. Utdrag ur samrådshandling (2016-153939, daterad 2017-08-29).

På bilden ses detaljplaneområdet som helhet. Svanholmen 1 är markerad med röd cirkel.

Bild 4. Utdrag ur förslag till ny detaljplan för Vårbergsvägen, del av fastigheten Skärholmen 2:1 m.fl. i stadsdelarna Vårberg och Skärholmen (bilden är beskuren).

Angående Svanholmen 1 har planerna ändrats och den f.d. sjukhusanläggningen kommer att finnas kvar.

Källa: Utdrag ur samrådshandling.

I planbeskrivning för Vårbergstoppen, del av Skärholmen 2:1 m.fl. i stadsdelen Vårberg, Dp 2015-15235 (laga kraft 2018-02-28) står bland annat att planens syfte är att möjliggöra nya flerbostadshus och ge Vårbergsvägen ett tydligare gaturum.⁵

⁵ Stockholms stad. Lagakraftshandling dnr 2015-15235

Bild 5. Utdrag ur granskningshandling dnr 2015-15235, 2016-06-27 (laga kraft 2018-02-28).

Området ligger i södra Värberg och omfattar del av Skärholmen 1:1. I norr gränsar området till fastigheterna Båtholmen, Prästholmen och Gränsholmen, i öster till Svanholmen 1 och i söder till ett grönområde där utsiktsplatsen Värbergstoppen ligger.

Tidigare antikvariska utredningar/synpunkter

Känslig- och tålighetsanalys

Tyréns gjorde under 2017 en antikvarisk konsekvensanalys för fastigheten Svanholmen 1. I arbetet finns en historik över stadsdelen Värberg där man lyfter fram det kuperade landskapet som en viktig utgångspunkt för planeringen av stadsdelen Värberg. Vidare finns en historik om den f.d. sjukhusanläggning som vid invigningen 1969 var en toppmodern anläggning med 300 vårdplatser.⁶ Anläggningen är ett tydligt exempel på det sena 1960-talets storskaliga bebyggelsemönster med växelspel mellan hög och lågdelar m.m.⁷

Avseende kulturvärden lyfts helhetsmiljön kring sjukhusanläggningen fram. Sjukhuset som en helhetsmiljö placerad som *hus i park* med omgivande parkmiljö, gång- och cykelstråk och kopplingen till Värbergstoppen och före detta personalbostäder som är placerade söder om anläggningen.⁸ I känslig- och tålighetsanalys för fastigheten Svanholmen 1 bedöms obebyggda områden utmed de större vägstråken i norr och öster närmast Värbergsvägen som tålig, medan närmiljön kring sjukhusanläggningen och de kuperade skogsområdena i väster har hög känslighet för karaktärsförändringar.

⁶ Tyréns. *Svanholmen 1. Antikvarisk förundersökning och känslig- och tålighetsanalys*, 2017-06-28

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

Bild 6. Utsnitt ur Tyréns känslig- och tålighetskarta framtagen under 2017.

Antikvariskt yttrande

Stadsmuseet avgav 2017-10-24 synpunkter på förslag till detaljplan S-Dp 2016-15393. I museets synpunkter står att rivning av den f.d. sjukhusanläggningen bör utgå. Synpunkterna har beaktats och när detta skrivs är en rivning av sjukhemmet inte längre aktuell.

Vidare anser museet att området öster och söder om den f.d. sjukhusanläggningen bör fredas från bebyggelse, för att spara sjukhusparksmiljön och kopplingen till tjänstebostäderna. Museet anser vidare att viss bebyggelse är möjlig väster om högdelen, men under förutsättning att bebyggelsen inte inkräktar på befintlig naturkulle.⁹ Stadsmuseet framhåller också att ny bebyggelses proportioner riskerar att upplevas för dominant i förhållande till intilliggande enhetliga lamellhus från 1960-talet.

En annan aspekt som museet framför är att de nya husen bör få en ny tydlig urskiljbar årsring som är fysiskt åtskild från den befintliga bebyggelsen.¹⁰

Miljonprogrammets estetik

Den stora samhällsuppgiften under 1960-talet var att bygga bort bostadsbristen, det som kom att kallas miljonprogrammet och som genomfördes med hjälp av statliga lån åren 1965–1974. Bygandet skedde genom utvecklad produktionsteknik med rationellt byggande i långa serier och enkla husgrupperingar. Det rationella, standardiserande och upprepande blev nu det vackra och normgivande. En upprepningens estetik framträdde som ideal. Ett tidstypiskt karaktärsdrag är loftgångarna. Dessa bidrog till att antalet hissar och trapphus minskades i antal. Ett annat exempel är plåt, som nu kunde valsas fram i långa band på fabrik. Detta ledde till att korrugerad plåt och plåtkassetter blev ett vanligt förekommande material. Asymmetriska två- eller treluftsfnster är mycket tidstypiskt och placerades ofta i långa band.¹¹

⁹ Stadsmuseet. Remissvar dnr 4.1/2728/2017

¹⁰ Ibid.

¹¹ Björk, Cecilia & Reppen, Laila 2016. *Tidstypiskt. Arkitekturdetaljer i flerbostadshus 1880–1990*, s. 291–309. Mölndal.

Skalan varierade, endast en tredjedel av bostadshusen som uppfördes var stora skivhus. En tredjedel uppfördes som trevånings lamellhus utan hiss. Den sista tredjedelen av miljonprogrammets bostäder byggdes som friliggande småhus eller radhus. De nya stadsdelar som uppfördes i städernas utkanter på tidigare obebyggd mark var kompletta med skolor, centrum och rekreationsområde. Centrumanläggningen placerades centralt så att boende skulle få gångavstånd till affärer och kollektivtrafik, liksom en strikt trafikseparering. Ljus, grönska och den yttre miljön var viktigt i planeringen.¹²

Vårbergs arkitektur

Trafiksepareringen i Vårberg är mycket konsekvent genomförd. Från de två matargatorna Vårbergsvägen och Vårholmsbackarna nås, via entré- och angöringsgator, i princip samtliga bostadsområden. Till fots rör man sig obehindrat i området tack vare att de flesta korsningar mellan gång- och biltrafik gjorts planskilda. Parkering sker i anslutning till respektive bostadsområde på parkeringsplatser, på däck, i parkeringshus, i garagelängor och i garage under gårdar.

Centrumanläggningen ligger i den norra dalgången. Bostadsbebyggelsen består av kopplade punkthus i de mest kuperade lägena norr och söder om centrum och av lamellhus i dalgångarna och uppe på höjdplatåerna. Nordväst om centrum finns ett område med fyra skivhus. Längre ut mot Mälaren breder ett stort och varierat villaområde ut sig, som har förtätats kontinuerligt sedan 1960-talet. Dessutom finns här flera radhusområden. Kategoriboendet i Vårberg utgörs av ungdomsbostäder och äldreboenden i närheten av centrum.

Vårberg följer, vad det gäller trafikapparat och grundstruktur, i stort sett mönstret för hur efterkrigstidens förortssamhällen planerats. Terrängen och troligen även den stora andelen privata byggherrar har dock gett stadsdelen dess karaktär. Bostadsområdena är många och små, med sinsemellan väldigt olika gestaltning. Arkitekturen i Vårberg är väsentligt djärvare och bitvis mycket mer internationellt orienterad än den i Bredäng, Sättra och Skärholmen.¹³

*Bild 7. Flygbild över östra Vårberg.
Källa: Stockholms stadsmuseum.*

¹² Ibid.

¹³ Söderström, Göran m.fl. 2003. *Stockholm utanför tullarna. Nittiosju stadsdelar i ytterstaden*, s. 235–240. Stockholm.

Den f.d. sjukhusanläggningen

Vårbergs f.d. sjukhus är en tidstypisk och exteriört välbevarad representant för de annexsjukhus för långvård som uppfördes i Stockholms ytterstad under andra halvan av 1950-talet. Helhetsmiljön vittnar om hög ambition och satsning på en sjukhusplanering för att skapa funktionella och trivsamma vårdmiljöer för personal, patienter och besökare. Den enhetligt planerade sjukhusanläggningen är numera det enda av Stockholms fem samtidigt seriebyggda annexsjukhus för långvård som har kvar sin ursprungliga karaktär exteriört. I helhetsmiljön framträder tidens planeringsideal genom sambanden mellan den tidigare sjukhusanläggningen, parken runt och intilliggande bostadsområde (ursprungligen personalbostäder). Fastigheten har trots flera ombyggnader bevarat sin ursprungliga exteriör som kännetecknas av prefabricerade betongelement, långa fönsterband och korrugerad plåt samt ljus slätputs (mörk sockel och ljus fasad). Murar och parkeringsdäck utgörs av formgjuten grå betong. En fullständig beskrivning och redogörelse för sjukhuset och dess kulturvärden finns att läsa i *Svanholmen 1. Antikvarisk förundersökning och känslig- och tålighetsanalys*.

Bild 8–9. Utsikt mot den f.d. sjukhusanläggningens entré samt detalj av fasaden. Lägg märke till anläggningens tidstypiska och modernistiska uttryck med horisontalverkande fönsterband, fasadelement av betong i kombination med korrugerad plåt och putsade ytor. Murar är gjutna i grå betong.

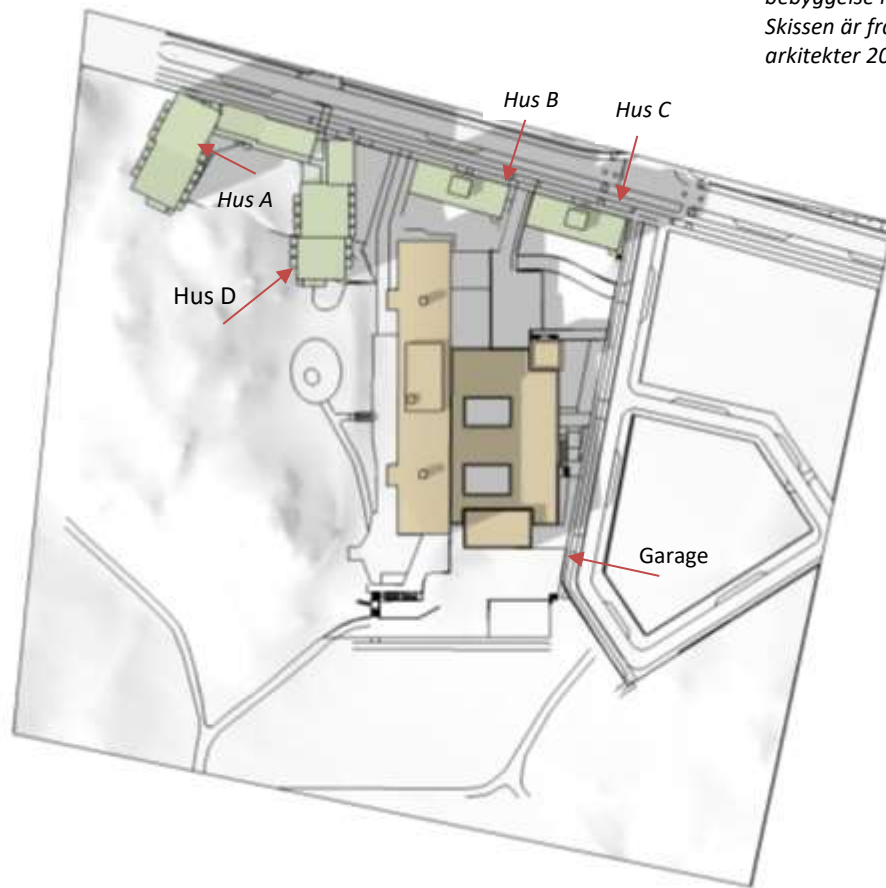
Förslag på nya flerbostadshus och garage

Enligt framtaget förslag bevaras hela den f.d. sjukhusanläggningen, både hög- och lågdel samt garage (hus E), se bild 8. Förslaget innebär att fastigheten förtätas med fyra nya flerbostadshus, varav två huskroppar är sammanlänkande till en byggnadskropp (hus A) som ligger i anslutning till hus (D) och vidare två fristående huskroppar (hus B–C). Dessutom tillkommer en garagebyggnad mot söder i anslutning till sjukhusanläggningen. Ny bostadsbebyggelse placeras på marken utmed Vårbergsvägen, delvis med långsidorna utmed gatan. Den nya bebyggelsen skall enligt förslaget placeras med ett indrag från gatan på omkring 2,5 meter. Huskropparna blir fem våningar höga med garage i källaren och med inslag av butikslokaler i bottenvåningen. I förhållande till sjukhusanläggningens högdal om fem våningar är tanken att ny bebyggelse inte skall upplevas som högre än sjukhusanläggningen. Grönområdet söder om sjukhuset kommer delvis att nyttjas av ett konstverk (som när detta skrivs i maj 2020 håller på att uppföras). Enligt nytt framtaget ritningsmaterial kommer befintlig sjukhusanläggning också att byggas till med ett garage som får en våning ovan mark mot söder. Detta medför således en förändring jämfört med tidigare framtaget förslag. Den kuperade markytan väster om sjukhusanläggningen nyttjas delvis för uppförande av hus A och en mindre yta av naturmarken närmast huskropparna tas i anspråk för bostadsgårdar.

Vidare är tanken att de nya husen skall anknyta till områdets befintliga 1960-talsarkitektur genom att husen föreslås uppföras i moderna material, men med inspiration från befintlig miljö avseende utformning med loftgångar (vilket är ett tidstypiskt karaktärsdrag för miljonprogrammets bostadsarkitektur) och färgsättning i grått som samspelar med den befintliga miljöns gjutna betongmurar. Även husen norr om Vårbergsvägen karaktäriseras av gjutna grå betongsocklar.

Husen föreslås putsas och kläs med skifferplattor. Att klä fasader med skifferplattor i kombination med puts har på senaste tiden blivit ett nytt modernt stilgrepp, se bildbilaga. De grå skifferplattorna samspelar med den befintliga byggnadens betong och den ljusa putsen samspelar med ursprunglig arkitektur. Takutformningen blir enligt förslaget plant respektive motfallstak. Entréer placeras mot gatan.

Bild 10. Perspektiv från ovan, med ny bebyggelse i kvarteret Svanholmen 1. Skissen är framtagen av Wåhlin arkitekter 2020.

Bild 11. Fotomontage avseende den f.d. Sjukhusanläggningen med planerat tillbyggt garage mot söder. Garaget får en våning ovan mark.

Möjlig siktlinje från Värbergsvägen in mot f.d. sjukhusanläggningen.

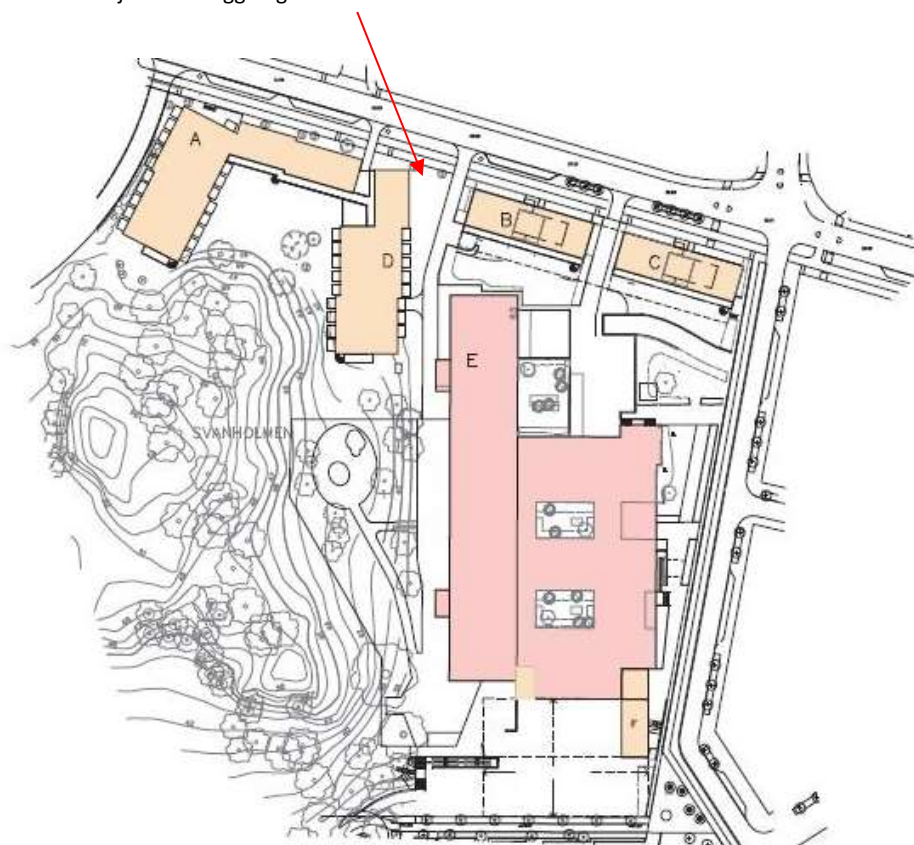

Bild 12. Förenklad Situationsplan för Svanholmen 1, framtagen av Wåhlin arkitekter i samarbete med Bolite. Nya byggnader är A, D, B, C och F. Bostadshusen A-D föreslås placeras utmed Värbergsvägen. Befintlig f.d. sjukhusanläggning hus E. Mot baksidan av sjukhusanläggningen föreslås ett garage. Bilden är beskuren.

Höjder i jämförelse

Huvuddelen av hus B är på ca +55,2 m

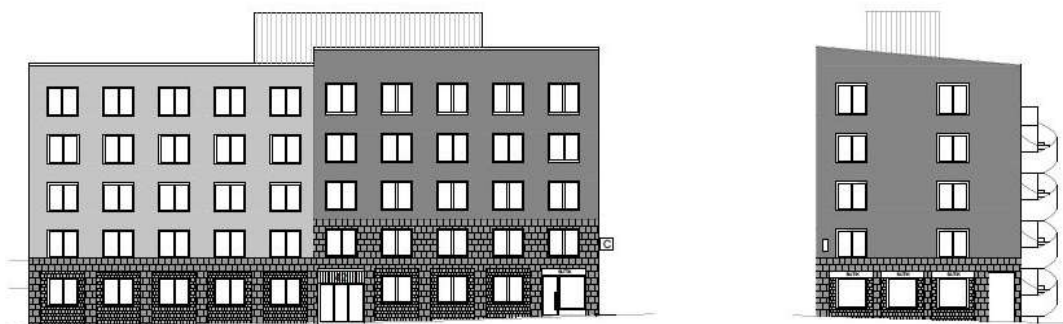
hus C är på ca +53,2 m.

Högdelen på sjukhuset ligger på +55,94.

Detta innebär att hus B hamnar precis under och hus C är några meter lägre.

Bild 13. Illustration framtagen av Wåhlin arkitekter 2020. Bakom de nya bostadshusen (C & B) ligger den f.d. sjukhusanläggningen. De nya bostadshusen blir aningen lägre än befintlig höghusdel.

Bild 14. Hus C, fasad mot norr (Vårbergsvägen). I bottenvåningen på gaveln blir det butikslokaler. Ritningen är framtagen av Wåhlin i samarbete med Bolite 2020. Bilden är beskuren.

Bild 15. Ritningar av hus C. Fasad mot söder. Modern arkitektur med inspiration av 1960-talets uttryck med betoning på horisontella och vertikala band.

Bild 16. Hus A och D, som enligt förslaget får loftgångar och motfallstak. Fasadens material föreslås bli skiffer i bottenvåningarna och däröver putsade ytor. På bilden ses fasad mot norr.

Besök på plats

Som tidigare nämnts är visionen att Vårbergsvägen skall omvandlas från matargata till en mer stadsmässig gata med bostäder, publika lokaler och offentliga platser. Vid besök på plats konstateras att den f.d. sjukhusanläggningen utgör ett landmärke sett från Vårbergsvägen, den ursprungliga visionen med hus i park-idealet är tydligt. Anläggningen sedd från söder utgör också ett landmärke med "hus i park". Att beakta är också Vårbergsvägens allé.

Bild 17. Den f.d. sjukhusanläggningen sedd från hörnet Vårholmsbackarna - Vårholmsvägen, hösten 2019.

Bild 18. Viktigt karaktärsdrag utmed Vårholmsvägen är den befintliga allén.

Bild 19. "Hus i park", den f.d. sjukhusanläggningen sedd från söder.

Bild 20. Den f.d. sjukhusanläggningen till höger i bild. Till vänster kuperat skogsparti väster om anläggningen.

Bild 21. Nuvarande parkeringsytor belägna nordväst om den f.d. sjukhusanläggningen. Här finns planer på att bygga nya hus.

Bild 22. Skogspartiet väster om den f.d. sjukhusanläggningen med utsikt över parkering och bostadsområdet norr om Vårbergsvägen.

Bild 23. Utsikt från Vårbergstoppen. Den f.d. sjukhusanläggningen markerad med röd cirkel. Nedanför Vårbergstoppen pågår gatu- och ledningsarbeten inför kommande bostadsbyggande. Pågående arbete är inte inom planområdet.

Bedömningsgrader vid konsekvensanalys

- Stora negativa konsekvenser som uppstår när påverkan sker i byggnad eller kulturmiljö med höga bevarandevärden.
- Negativa konsekvenser uppstår när viktiga värdebärare påverkas i mindre grad än ovan.
- Små negativa konsekvenser uppstår när enstaka värdebärare av mindre betydelse påverkas eller tas bort.
- De enstaka objekten är inte av betydelse för byggnadens eller kulturmiljöns helhet. De är heller inte unika eller sällsynta.
- Positiva konsekvenser uppstår när projektet bidrar till att bevara byggnaden för framtiden.
- Inga konsekvenser, vare sig negativa eller positiva konsekvenser förväntas.

Konsekvensanalys

Enligt nuvarande förslag kommer hela den f.d. sjukhusanläggningen att få vara kvar, vilket är mycket positivt ur kulturmiljösynpunkt. Vårbergs f.d. sjukhusanläggning är numera det enda av de fem seriebyggda annexsjukhus som har kvar sin ursprungliga karaktär exteriört. Interiört har dock anläggningen förändrats liksom dess funktion. Mot bakgrund av ovanstående är således en ändring av funktion möjlig.

Vid en genomgång av tidigare framtagna förslag på ny bostadsbebyggelse konstateras att nuvarande förslag är bättre utformat avseende byggnadskropparnas gestaltning, höjd och materialutförande. Nya hus föreslås få modern gestaltning med fasader i puts och skiffer, möjligen också med inslag av trä. De nya husen får således en tydlig urskiljbar årsring som är fysiskt åtskild från den befintliga bebyggelsen, samtidigt som tanken är att skapa viss harmoni mellan ursprungligt och nytt. Tanken med att använda skiffer i kombination med ljus puts är att uppnå harmoni avseende färgsättning samtidigt som kombinationen puts och skiffer är ett högst modernt uttryck.

Förslaget har beaktat tidigare framtagna känslig- och tålighetsanalys i fråga om placering av nya byggnadskroppar utmed Vårbergsvägen. Parkmarken söder om den f.d. sjukhusanläggningen lämnas dock inte helt obebyggd. Enligt det senaste framtagna förslaget föreslås ett tillbyggt garage (illustration bild 11). Vidare pågår markarbeten i skrivandes stund med att anlägga ett nytt konstverk i parken "Vårbergs jättar" av den franske konstnären Xavier Veilhan.

Hus A föreslås bestå av två sammanlänkande byggnadskroppar, placerade med en av byggnadskropparnas långsidor utmed Vårbergsvägen. Detta möjliggör att gång- och cykelvägen mellan sjukhusets västra långsida och det kuperade skogspartiet får finnas kvar. Möjligen bidrar detta också till en viss siktlinje från Vårbergsvägen in mot den f.d. sjukhusanläggningen. Hus D placeras med gaveln mot gatan och utrymmet mellan hus A och B bildar en skyddad gårdsmiljö. Möjligen bidrar placeringen av huskropparna till att gårdsmiljön kan sammanföras med befintligt skogsparti. Att beakta vid fortsatt planering är således att värna om befintlig vegetation så att gårdsmiljö och befintlig naturmark integreras på ett naturligt sätt.

Hus B och C placeras med långsidorna utmed Vårbergsvägen på mark som idag i huvudsak upptas av parkeringsytor i anslutning till den f.d. sjukhusanläggningen. Husen uppförs i fem våningar (vilket är lägre än tidigare förslag), vilket innebär att nya byggnader blir lite lägre än befintlig byggnads högdal om fem våningar. Byggnaderna kommer således inte att skymma sjukhusanläggningen lika mycket som tidigare förslag sett från Vårbergsvägen. Ur kulturmiljösynpunkt har förslaget således fortfarande vissa negativa konsekvenser för befintlig arkitektur och förståelsen av hus i parkintentionen. Angående placeringen av ny

bostadsbebyggelse på marken utmed Vårbergsvägen så kommer de nya huskropparna enligt förslaget placeras med ett indrag från gatan på omkring 2,5 meter, vilket är mycket bättre än tidigare framtagna förslag som saknade indrag från gatan. Indraget möjliggör förgårdsmark med planteringar.

Den nya bebyggelsen kommer att förändra gaturummets karaktär oavsett utformning, höjd och material. Att förena visionen om ny stadsgata med modern bebyggelse och samtidigt bevara ursprungliga planeringsideal är därför svårt.

Att beakta ur kulturmiljösynpunkt är också allén som löper utmed Vårbergsvägen. Vid fortsatt arbete med utformning av miljön vore det önskvärt att träden kunde få bevaras, alternativt plantering av nya träd för samspel med träden på motstående sida och den fortsatta allén. Om allén tas bort helt försvinner en del av områdets upplevelsevärde. Träden avskärmar bilvägen från gång- och cykelväg.

Sammantaget

Visionen att bygga en ny stadsgata i modern tappning och samtidigt bevara ursprungliga planideal är svårt. Arkitekterna har försökt skapa variation och modern arkitektur i harmoni med platsen. Fasader med skiffer är modernt, stilrent och hållbart. Flera förbättringar har gjorts under arbetets gång. Enligt det senaste förslaget är nu byggnadskropparna lägre än ursprunglig arkitektur (den f.d. sjukhusanläggningens högdal), vilket är en *positiv förbättring*.

Sammantaget bedöms därför förslaget kunna accepteras ur ett antikvariskt perspektiv. Med accepteras menas att konsekvenserna av en förtätning med fyra nya flerbostadshus inom fastigheten samt ett garage delvis ovan mark mot söder har *måttlig negativ* konsekvens ur kulturmiljösynpunkt, eftersom hus i park-idealet försvinner utmed Vårbergsvägen.

Det är mycket *positivt* att hela sjukhusanläggningen får finnas kvar i sin helhet, hus i park-idealet blir fortsättningsvis tydligt i söder.

Den f.d. sjukhusanläggningen har under årens lopp genomgått en rad förändringar både exteriört och interiört. Även funktionen har förändrats från långvårdsklinik till sjukhem för äldre och därefter till korttidsboende och studentlägenheter. Mot bakgrund av ovanstående bedöms en inre ombyggnad och ändring av funktion vara möjlig ur kulturmiljösynpunkt.

Däremot vore det önskvärt om den nya detaljplanen fick skydds- och varsamhetsbestämmelser för att på så sätt ta till vara på kulturmiljön.

Den f.d. sjukhusanläggningens exteriör kan behöva skyddsföreskrifter i ny detaljplan eftersom de kulturhistoriska värdena är kopplade till arkitekturens modernistiska uttryck inklusive material och detaljer. Vidare finns ursprunglig konst och utsmyckning med betydande konstnärliga värden som kan behöva skyddas i planbestämmelser.

Allén som löper utmed Vårbergsvägen är ett viktigt karaktärsdrag och avskärmar gång- och cykelväg från bilvägen. Om alla träd inte kan sparas vore det önskvärt om vissa träd bevaras och kompletteras med ny växtlighet på platsen. Krav i detaljplan på att förgårdsmark skall planteras med träd och växter skulle medföra att förslaget tar hänsyn till platsens karaktär.

Bild 24. Vid besök på plats i maj 2020 pågår arbeten med att anlägga ett nytt konstverk i parken söder om den f.d. sjukhusanläggningen.

Referenser/Underlag

Aktuella ritningar framtagna av Wåhlin arkitekter 2020.

Björk, Cecilia & Reppen Laila 2016. *Tidstypiskt. Arkitekturdetaljer i flerbostadshus 1880–1980*. Mölndal.

Illustration av Hus B & C, framtagen av Wåhlin arkitekter 2020.

Perspektiv från ovan, med ny bebyggelse i kvarteret Svanholmen 1. Skissen är framtagen av Wåhlin arkitekter.

Planbeskrivning för Vårbergstoppen, del av Skärholmen 2:1 m.fl. i stadsdelen Vårberg, Dp 2015-15235 (laga kraft 2018-02-28).

Samrådshandling. Planbeskrivning. Detaljplan för Vårbergsvägen, del av fastigheten Skärholmen 2:1 m.fl. i stadsdelarna Vårberg och skärholmen, S-Dp 2016-15393.

Situationsplan Hus A, B, C & E för fastigheten Svanholmen 1, framtagen av Wåhlin arkitekter 2020.

Stadsmuseet. Remissvar dnr 4.1/2728/2017.

Söderström, Göran 2003. *Stockholm utanför tullarna. Nittiosju stadsdelar i ytterstaden*. Stockholm.

Tyréns. Svanholmen 1. Antikvarisk förundersökning och känslig- och tålighetsanalys, 2017-06-28.

Tyréns. Svanholmen 1. Antikvarisk konsekvensanalys. Detaljplan för Vårbergsvägen, del av fastigheten Skärholmen 2:1, 2017-08-28.

Fokus Skärholmen

<https://vaxer.stockholm/globalassets/projekt/skarholmen-sdo/fs-generella-planer-160712.pdf>

<https://arkitekten.se/nyheter/planpriset-till-fokus-skarholmen/>

<https://arkitekten.se/nyheter/jattelika-figurer-vann-konstnarlig-tavling-i-varberg/>

Nybyggda hus med fasader av skiffer

<https://www.nordskiffer.com/projektreferenser/fasadprojekt/>

Skifferhus i Stocksund

<http://www.semren-mansson.se/nyheter/miljosmarta-skifferhus-i-stocksund-kammar-hem-guldet>

Bilddilaga

Exempel på moderna hus med skiffer

Bild 25. Till väster ses Tegnér's torn intill Barnhusbron, norr om Stockholms central. Källa: Internet.

Bild 26. Nedan Uggleberget i Göteborg. Källa: Internet.

Bild 27. Skifferhus i Stocksund. Källa: Internet.

Bild 28–29. Nybyggt hus i Vårbergs centrum. Innovativ och fantasifull arkitektur i harmoni med 1960-talets ideal. Den korrugerade ytan i betong flörtar med 1960-talet. Foto: Christina Andersson.

